

Jožef Volc:

Anton Kržič.

II.

Solnčnega jesenskega dopoldneva l. 1857. sta se spešila Zakotkarjev oče in Tonček po barju proti Ljubljani. Težko je bilo Tončku slovo od doma kakor že tisočim in tisočim na enaki poti: slovo od gozdov in pašnikov in od ovčic in od domače hiše in od sestic Micke in Urške, od matere in bratov... Pa vendar je to bridkost sladila velika misel: novemu življenju greš nasproti, imenitnejšemu in znabiti tudi boljšemu. Tonček se kar ni mogel nagledati teh novih krajev, koder sta zdaj hodila z očetom. Hiše te, pa vrtovi in ceste, pa vse drugačne njive, pa ljudje vse bolj molčeči in nedeljski; še celo goved po dolinskih travnikih se mu je zdela vse bolj modra in bolj ošabna kot njegove vedre in nedolžne ovčice na rakitenski paši. — »Oh, oče, pogledjte no, pogledjte!« se nenadno zdrzne Tonček tam nekje blizu Brezovice in se oprime očetovega žepa, »kaj pa je tisto-le tam, kaj gre pa tam-le?« Črna, grda reč, kakor grozna kača, in dim in iskre bruhajo iz nje! »Tonček, nič se ne boji!« ga poprimejo oče za roko, »to je pa železnica ali železna cesta.« Obstaneta, da gre pošast mimo. Uj, kakšen hrušč in trušč in dir, da ušesa gluše in da srce zastaja! Tonček seveda takega nestvora še nikoli ni videl. Slišal je pač doma, kako so se pogovarjali očanci za pečjo, da zidajo doli mimo Borovnice proti Trstu železno cesto, ali on si je predstavljal to reč vse drugačno. Tako namreč, da je železna cesta res železna cesta, čisto okovana, brez vsakršnega kamenčka, še prahu nič na nji; posebno pa, da so odtoki (kanali) zraven ceste dobro okovani, da jih ni treba zmeraj čediti po nalivih kakor rakitenske gori doma. Na, zdaj je pa ta reč taka! Tonček je natihem pomišljal, če se znabiti oče le ne motijo? Ali — kje je bil takrat že vlak!

Vedno širši cesta, vedno več vóz, hiš, ljudi, govorjenja in ropota... Lahna koprena megla in prahu okroginkrog. Skladovnice vreč in drv in zelja po silnih vozovih. Konji, težki, počasni in mogočni, kakor bi vozili cesarja. Tuintam kaka kravica vmes na cesti, boječa in ponižna kakor tisti, ki jo pelje. Nič več prijaznosti med ljudmi, smeha in vriska, nič več luči in solnca na cesti kakor gori na rakitenskih tokavah. Ljudje hité mimo kakor tuji drug drugemu, skrbipolni, pusti in visoki. Tonček se jame tesneje poprijemati očetove roke. Kaj bi počel zdaj sam v tem direndaju, ko bi se izgubil? »Le drži se me, Tonček,« mu rekó oče, »zdaj sva v Ljubljani.«

V Ljubljani? To je torej... O, tudi čisto drugačna, kot si jo je Tonček prej mislil. In ne more si več misliti, kako si jo je mislil pravzaprav pri ovčicah. Nič več nima časa, izpraševati očeta, kaj je to in kaj ono, tukaj in tam. Kakor pol v omotici tava ob očetu, oko in duša mu pijeta, srce pa se stiska, noge postajajo težke. Vedno više pa se dvigajo hiše, izginja nebo, vedno bolj se cepijo ceste, vedno šumneje se zgrinjajo

ljudje. Naprej, le naprej! O, kako majhen se zdi Tonček tod samsebi, kako osamel že zdaj, ko ga drži še očetova roka!

V frančiškanskem samostanu, v celici patra Andreja, se Tončku šele malo umirita oko in duša. Preprosta, tiha sobica. Svete podobe na steni kakor doma, prijazno okno kakor odkritosrčna duša, mizica, postelj, zelena peč: tod je mir doma. In pater Andrej? Kako mu rdi lice in se mu sveti oko, ko mu Tonček, njegov bratec, njegov Benjaminček, poljubi roko, in mu on stiska ročico, kakor bi mu hotel izliti z vsakim utripom srca vso svojo bratovsko ljubezen v njegovo otroško srce. Tonček vika svojega

Pater Andrej Kržič.

brata... Nič čudnega! Saj je pater Andrej dvajset let starejši od njega in duhovnik Gospodov. Še oče kažejo v govoru in vedenju resnobno spoštovanje do častitljivega meniha.

»Prav, da sta prišla! Kako sem vaju težko čakal in kako sem vaju vesel! Šole so se sicer že pričele, pa nič ne dé! Bom pa vzel Tončka prvo leto kar v svojo domačo šolo: znabiti bo zanj še boljše tako. Stanovanje pa že imam zanj in dobro gospodinjo tudi, da mu bo druga mati. Kar bo v moji moči, vse bom storil zanj. Tonček, ti pa glej, da me boš rad ubogal in da boš rad molil. Drugo bo pa ljubi Bog dal.« Skrbni oče bi bili radi

povprašali še o tem in onem, a še bolj skrbljivi pater Andrej je urno vstal in smehljaje dejal: »Vse bomo dejali v red z božjo pomočjo počasi. Pa vidva sta potrebna telesne podpore; z Rakitne dol ni nič bližnjic. Pojdita z mano!« Kako je Tonček to rad slišal!

In potem se je začelo nekaj tednov za Tončka tisto dvo-življenje, ki smo ga tesnih src živeli mi vsi nekoč, kar nas je iztrgala mila ali nemila usoda prežgodaj iz materinega okrilja »da s kupo modrosti pojila bi nas«: telesno smo bili pač v učilnici ali v podstrešni izbici, ali naše duše in srca so bila doma, doma... in le naše skrinje so nam bile iz domačega raja tihe znanke, da smo zaupno plakali ob njih, ko le niso hoteli iti črni oblaki z našega mladostnega neba, in naša vzglavja so bila nekatero noč mokra od prekipjavajočega domotožja.

Zakotkarjevega Tončka niti bel kruh ni mogel utolažiti tiste dni. Še danes se ga sicer hvaležno spominja, kako dober je bil, ko ga doma ni poznal, in koliko mu ga je vsakrat podaril pater Andrej, ko je bila reženj doma le bolj skromna — toda: dom, dom! Vsa duša je vpila po njem, zlasti tretji dan. Ko je videl ljubeznivi redovnik svojega bratca vsega potrtega, ga je vprašal skrbljivo: »Pa kaj ti je, Tonček?« On pa: »Saj sam ne vem.« Povedale so pa svetle solze v očeh.

Pa je minulo tudi to; prestalo se je, ker ni bilo mogoče, narediti drugače.

Anton Kerschizh — tako so pisali Zakotkarjevega Tončka ondaj — je hodil pridno v šolo k svojemu bratu, patru Andreju, v samostan. Dobro je šlo; njegov učitelj je bil z njim prav zadovoljen. Pa tudi dečku se je priljubila sčasom samostanska celica tako, da je komaj čakal jutranje ure, da pohiti po frančiškanskih stopnicah gor k dobremu patru Andreju. Po končanem pouku je pa šel tudi rad v cerkev, kjer se je stisnil v klop, pa zahvalil ljubega Boga, da mu je dal tako milega dobrotnika in tako dobro glavo. Nič ni bilo posebnih trudov, nič posebnih skrbi z učenjem. Ah pač, dobri pater jih je seveda imel obilo, da je poiskal — sam ubožen! — drobnemu bratcu pomoč za plačilo stanovanja, za knjige, za obleko in obutev; borno kosilce in večerjo mu je pa izprosil pri samostanskem predstojništvu. A česa ne stori dober brat bratu, da mu pomore v življenju naprej? Pater Andrej se je lotil — vedi Bog, kdaj je začutil v sebi ta poklic! — celo slikarstva, da bi lažje pomagal bornemu bratcu. Učil ga je pa tudi s tako marljivostjo, da je Tonček hitro predelal knjige za prvi razred, pa se je lotil privatno že kar tudi drugega razreda. In tudi tu je šlo gladko. Še celo pouk v glasbi si je privzel. Dné 28. julija 1858. leta je pa šel delat izkušnjo o prvem in drugem razredu. Kako jo je prestal, naj pové njegovo prvo ljubljansko izpričevalo. Verouk: dobro; branje: prav dobro; slovnica: prav dobro; pravopisje: prav dobro; slovenski jezik: prav dobro; računstvo: prav dobro; lepopisje: prav dobro. Podpisana sta: katehet Jožef Klemenčič in glavni učitelj Jožef Štupar. Torej samo v krščanskem nauku se je nekaj krotovičilo — p o d o b r o t i kateheta Klemenčiča. Vsa najtežja vprašanja iz katekizma sta zvesto obdelala večer pred izkušnjo pater

Andrej in Tonček. Ni bilo skrbí, da pojde pri izkušnji tudi tu prav dobro. A glej je nadloge! Katehet Klemenčič vpraša Tončka »šest resnic«, češ, te bo kmetiški fant gotovo znal. Pa jih ni, ker ni pričakoval tako lahkega vprašanja. Odtod samo »dobro«. Pa je postal pozneje Anton Kržič sam ljubljanski katehet in profesor verouka in prav naslednik gospoda Klemenčiča, in vemo, da je tudi on vedno rajši vprašal pri izkušnjah lažje kot težje — ta prva izkušnja ga ni prav nič izmodrila. In marsikatero skrbeče dijaško srce ga je že blagrovalo, da ga ni.

Tretji in četrti razred je izvršil Anton Kržič v letih 1859 in 1860 z odličnim uspehom; kljub temu, da je zadela njega in patra Andreja velika bridkost: umrl jima je dobri oče doma. A pater Andrej je potem še ljubezniveje skrbel za svojega bratca, ko so prihajale z doma čimdalje redkeje podpore. Še celo sestro Micko je tudi spravil v Ljubljano in ji pre-skrbel dobro službo. Mnogo let je bila potem kuharica in oskrbnica otrok pri čislanih družinah Skodlarjevi in Bleiweisovi. Bila je zelo modro, pridno in pobožno dekle, povsod spoštovana in ljubljena od gospôde in otrok, koder je služila. Tudi ona je bila svojemu najmlajšemu bratcu Tončku v pomoč, koder in kolikor je le mogla. Molila je zanj, bodrila ga in podpirala kakor prava mati. Posebno sta se še zavzela drug za drugega brat in sestra, ko je bil pater Andrej leta 1860. prestavljen iz Ljubljane kot katehet v Pazin. Ostal je tam šest let. Tonček se je, zdaj v šolskih rečeh samsebi prepuščen, še posebno vneto lotil učenja. Njegovo izpričevalo koncem četrtega razreda je bilo tako-le: Verouk: prav dobro; nemščina, branje: prav dobro; slovnica: prav dobro; pravopisje: prav dobro; ustno in pismeno izražanje misli: prav dobro; slovenščina: prav dobro; računstvo: prav dobro; lepopisje: prav dobro; risanje: prav dobro. Podpisana sta kot učitelja: Andrej Zamejec, katehet, in Martin Ivanetič, učitelj glavne šole, kot vodja pa Karol Legat.

Dobri pater Andrej je vedel, da bo Tonček tudi brez njega dobro napredoval. V daljnem Pazinu je kljubtemu mnogo skrbel zanj. Pridno je slikal v prostih urah; prisluzki so pa seveda romali v Ljubljano za Tončka. Z njim pa tudi mnogo pristrčnih pisem kakor zrcala neumorno skrbliive, plemenite duše. Z veliko hvaležnostjo se jim je odzival Tonček.

(Nadaljevanje.)

